

BERGSLUFT

Medlemsblad för Elin Wägner-sällskapet nr 26

December 1998
ISSN 1103-4165

Tro och otro

var temat för årets höstseminarium på St.Sigfrids folkhögskola den 19-20 september. Elin Wagners böcker diskuterades först av teologen Peter Bexell, som konstaterade att hon i dem lyckats fånga mycket av det som karaktäriserade den pietistiska gammalkyrkligheten. Han menade att det i hennes verk finns ett stort teologiskt djup som det vore värt att närmare undersöka.

Peter Bexell hade också en mer personlig anledning att intressera sig för Elin Wägner. Många är vi som hört berättas om den olyckliga hästskjutsolyckan 1897, då Elins mormor förolyckades på hemväg från Tolgs kyrka. Peter Bexell kunde berätta att hon inte var ensam i trillan utan med henne åkte hjälpprästen Bexells fru. Denna hade dock turen att klara sig helskinnad från olyckan och vad mera var, de tvillingpojkar som hon var havande med - varav en skulle bli pappa till Peter - klarade också av den vådliga vurpan. Vilket märkligt sammanträffande, tyckte alla vi som lyssnade.

Myt och magi i *Tusen år i Småland* uppehöll sig Bibi Jonsson vid, medan Helena Forsås-Scott analyserade de uttryck som andligheten kunde ta sig i Elins romaner. John Landquist tyckte bäst om hennes smålandsskildringar eftersom de inte var feministiska, men Helena visade övertygande att Elin just i dessa romaner använde den andliga gemenskapsmystiken för att avslöja det patriarkaliska systemets maktbehov.

Elin Wagners egna andliga behov kanaliserades så småningom till kväkarrörelsen, och om hennes och Emilia Fogelklous väg dit talade Ingrid Meijling Bäckman. Gunnar Sundberg, själv kväkare, medverkade med en översikt över kväkarrörelsens väsentliga drag. Han har bett att få följande synpunkter införda i Bergsluft:

Kring Elins kväkartro

Elin Wägner hade kontakt med de brittiska kväkarna redan i början av 20-talet, men först efter den klarläggande upplevelsen att hennes Gud dittills varit "munkavlad" blev hon 1936 medlem i det svenska Vännernas samfund.

Romanerna visar att Elin Wägner i själ och hjärta var samhällskritiker och hennes kväkartro ändrade inte så mycket på den saken. Tron behöver inte vara överjordisk, eller mystisk, på något speciellt sätt. En slutsats av detta är att ordet *mystik* inte i alla situationer behöver vara kväkarnas kännetecken. I själva verket uppstår en konstig inflation kring ordet mystik, om alla som inte är renlärliga lutheraner skall makas över i mystikernas mycket begränsade skara. Det blir rent av en förolämpning mot dem som var - eller är - mystiker på riktigt.

Och här inställer sig den negativa bumerangeffekten av att kväkarna inte bara engagerar sig i världens problem - som Elin - utan också dras med ett generaliserat mystik-renommé, som håller vårt medlemstal lågt, därför att folk inte anser sig vara värddiga att kallas kväkare "... med allt vad jag har i mig av världslighet, av trams, av bekvämlighet, av kritik, av lust att göra mig kvick" (Elins ord 1936).

Sammanfattningsvis vill jag säga att Elins väg till kväkarna - med början i internationellt solidaritetstänkande och inbäddad i en rad progressiva värderingar - var ytterst naturlig, nära nog självklar. Samma väg står öppen för mängder av medvetna, samhällsengagerade medborgare inom och utom vårt land. /Gunnar Sundberg

En rapport

från höstseminariet kan erhållas mot 15 kr insatt på pg 22 21 27-3. Du kan också få den elektroniskt - gratis! - genom curt.gustafsson@ebox.tninet.se

Elin Wägner-sällskapet, Skir, Svanaholm, 355 91 VÄXJÖ
Postgiro 22 21 27-3

Bergsluft

Redaktion: Marianne Enge Swartz och Solveig Hammarbäck

Telefon 0470-775557

Årets Väckarklocka

Birgitta Onsell medverkade också vid seminariet med engagerande föredrag och bildvisning om de gudinnor som vår tid försökt att glömma. Priset fick hon för sitt oförtröttliga arbete - i Elin Wagners anda - med att lyfta fram kvinnornas glömda historia och hennes kamp för att belysa och historiskt förklara bibelns patriarkaliska och nedvärderande kvinnosyn.

Hon försökte senare få överlämna den skrällande väckarklockan till bibelkommissionens ordförande Bertil Hansson i Göteborg för hans vägran att lyssna till kvinnors krav på ett historiskt bibelförord, som förklaring till kvinnoförnedringen i den heliga skrift. När han inte ville ställa upp och ta emot väckarklockan, skickade hon den per post tillsammans med följande

VISA I VANMAKTSTID

Ingen kan gråta som jag
över Kärlekens nederlag
Över männskor som ropar i nöd
efter gudar som bjuder dem död
Över kvinnornas röst som försvann
där Makt heter Herre och man

Nej, ingen kan gråta som jag
över Kärlekens, Kärlekens
Kärlekens nederlag

Om Tusen år i Småland

talade Helena Forsås-Scott vid ett seminarium på Högskolan i Växjö den 17 september. Med en narratologisk begreppsapparat visade hon hur medvetet uppbyggd denna bok är och hur rik den är på perspektiv även på vår egen tid. Med *Tusen år i Småland* tar Elin Wägner en rad viktiga steg på vägen mot *Väckarklocka*, menade Helena.

Att *Tusen år i Småland* även går att läsa som historia visade Peter Aronsson, docent i historia vid Högskolan i Växjö. I själva verket menade han att Elin Wägner var mycket modern i sitt sätt att skriva historia. Hon lyfter fram intressanta frågeställningar kring människors tänkande och har förmågan att urskilja forskningsfält som i våra dagar blivit betydelsefulla. EW-sällskapet hoppas så småningom kunna publicera seminariets två föredrag.

Årets småskrift

som följer med detta utskick, är ägnad minnet av Flory Gate. Beställ gärna fler exemplar av den - en bra julklapp - genom att sätta in 40 kr+10 kr i porto på pg 22 21 27-3.

Vandring i yrkeskvinnan Elin Wagners spår

Klockan 18.00 onsdagen den 16 september träffades vi vid skylten på Norrtullsgatan för att vandra i Elins spår. Gruppen bestod av sju förväntansfulla, sex kvinnor och en man. Mannen var min granne som övertalat sin fru att gå med. Himlen såg lite hotfull ut, molnen var mörka. Dock såg vi när vi blickade över stan att det kom några moln som var lite rosa-grå. Plötsligt stod vi där och granskade himlen med en målares ögon. Vi jämförde oss med Strindberg och prins Eugen.

Efter introduktion av vandringen gav vi oss iväg. Första anhalten blev Norrtullsgatan 25, där vi gick in på gården och samtalade om Norrtullsligan och kvinnors liv på den tiden.

Vi som bor på Norrtullsgatan 25 är nöjda med vårt boende och fick på det här sättet visa upp vår blomstrande gård för hela gruppen. Efter att ha stannat till på Frejgatan och funderat över hur det såg ut förr i tiden gick vi mot Upplandsgatan 54. Turligt nog stod grinden öppen och vi gick in. Väl inne mötte oss en fantastisk gård med fina planteringar och många ingångar. Tillbaka ute på gatan berättade en i gruppen om de andra husen runt Odenplan. Vi upptäckte att vi faktiskt kunde en hel del tillsammans vilket kom att medföra att vandringen tog längre tid än beräknat. I gengäld hade vi mycket trevligt. Det var synd att kvällen kom så snabbt och det mörknade innan vi hann över Kungsträdgården till Gamla Stan.

Jag har senare träffat några från vandringen och tänk de har läst om eller lånat någon av Elins böcker, både Norrtullsligan och Pennskaftet. Det var mycket stimulerande att få vara guide och jag gör gärna om det.

/Margareta Östman

Öppna dörrar som talbok - och som julklapp

Något roligt som hänt är att vi fått meddelande om att sommarens succésäljare på Lilla Björka - Öppna Dörrar - kommer som talbok! Boken är en guide till 44 författares hem och miljöer runt om i Sverige. Ni som vill ha pappersupplagan - eller ge bort i julklapp - kan fortfarande beställa den för specialpriset 100 kr + 20 kr för frakt. Betala bara in på postgiro 22 21 27 - 3 och skriv på talongen hur många exemplar av Öppna Dörrar du önskar.

På Elins veranda

Den 14/7 1998. Tre vänner, Mona, Gun och Elsa, ska i dag via Härlöv ta sig till Elin Wagners Lilla Björka för att se den utställning som pågår där juli månad ut. Vädret är omväxlande med sol och regn och ibland blåst. Vi rastar i solsken - men med mörka moln i fonden - vid vägskalet till Berg. Blommor omger oss, lunchen smakar gott, livet ler. Väl framme vid Lilla Björka har solen gått i moln och det småregnar och blåser lite grand. Men vi kliver ur bilen och känner oss välkomnade av blomprakten vid Elins hus.

Först möter vi den Vita sjöhästen uppstigen ur grönskan, som ett sagoväsen. Svenska hjärtan gläder oss med sina former och färger. Inför Oceanens tårar stannar vi och funderar över de brytningseffekter som uppstår. Och miljön, för hur står det egentligen till med haven. Huvudfotingarna betraktar oss när vi passerar. Torson på sin stubbe låter sig betraktas från olika håll och reflektioner om människan uppstår. Vi går vidare till Goda tankar och låter oss genomströmmas av sådana och känner oss välvilligt inställda till tillvaron och människorna. Vi resonerar om dem vid Samtal pågår, ser ut över den åker- och ängsliknande bakgrunden, och gläds åt livet. Masker är dekorativt placerade på en mossig sten, med vissnade löv och frodig grönska under och kring sig. Det ger djupa funderingar om våra liv, i synnerhet om man sänker blicken och betraktar Maskar som sticker upp ur marken strax intill. Vi får en aning om vad som väntar oss. Så vänder vi oss om och ser Väntan själv. Fem pumor sitter på marken under ett träd och avvaktar vad som komma skall. Nu tittar solen fram en liten stund och skuggor och solljus gör gruppen nästan levande. Uppfordrande drar de till sig blickarna. Solen går åter i moln, några regndroppar faller och vi går vidare till den sista skulpturen, E-odling. De trassliga nystanen förbryllar och tankfulla går vi därifrån.

En kort avstickare till Hembygdsgården som gränsar intill Lilla Björka, därefter avslutar vi genom att hälsa på Väckarklockan själv, Elin Wagner, i Siri Derkerts utförande nere vid den lilla stugan, och vi är färdiga för eftermiddagsfika. Gun

hämtar kaffekorgen från bilen och vi bänkar oss på Elins veranda.

Vi samtalar om Lilla Björka, om Elin och hennes verk. Om utsikten ned över sjön, som nu skymms av träden. Elin funderade också över den. Elsa tar fram boken om Elin Wagner av Ulla Isaksson och Erik Hjalmar Linder, slår upp sidan 105 och läser där att Elin hade en strid med sig själv om just detta: "skulle de älskade träden få leva och skymma 'världens vackraste utsikt' eller skulle hennes fönster få sin landskapstavla? Utsikten segrade." Elsa läser vidare:

Jag hade ett arbetslag på fem karlar som högg och sågade på mina order ... På en timme skapades en levande tavla inom en ram av mjukt ljusgrönt eklövverk. Där sluttade nu åkrar och ängar ner mot sjön. Bakom den löpte barrskogens skikt, blålaserade av själva avståndet. De lyfte på sina händer den skoglösa högplatån med den vita byn över vilken eftermiddagens sol och skugga spelade och lekte. Den gröna ramen susade och vajade, dagrama växlade, kvarnlasset drog tvärs igenom tavlan nere på vägen, korna på ängen vid sjön gingo hem, solnedgångsreflexen låg en stund kopparröd över skogen, skymningen kom, månen, natten.

"Jaha," utbrister Mona ivrigt, "jag håller fullständigt med. Den enen där och den björken där, det trädet..." och pekar ut de träd som hon tycker skulle bort för att få tillbaka utsikten. Vi andra instämmer. Elin gjorde helt rätt anser vi.

Kaffet är urdrucket. Mona, som också är fotograf, stegar bort till den nyss utdömda björken ställer sig strax framför och förevisar oss på verandan. Vi tackar Elin för hennes gästfrihet, packar ner i kaffekorgen och går mot bilen.

Hunna fyra steg runt knuten framför huset hörs ett brak. Vi stannar mitt i steget. Vad var det? "Låt som ett träd" säger Elsa. Vi vänder och går tillbaka. Vid björken, där Mona nyss stått, ligger en stor stam nedvräkt. Vi blev snabbt bönhörda. "Elin håller med oss, hon vill också ha bort träden", säger någon.

Mona tar en sista bild. Brottytan på trädet lyser vit.
/Elsa Engnell

Välkomna till Lilla Björka

söndag den 21/3 kl.15 då vi inviger Elins renoverade vardagsrum. Lena Trojer talar om sin (krokiga) väg till kvinnoforskning inom teknik.

Svenska kyrkans kulturpris till Elisabet Hermodsson

I samband med årets kyrkomöte i Sigtuna den 21 augusti mottog Elisabet Hermodsson Svenska kyrkans kyrkomötes kulturpris på 50 000 kronor av ärkebiskop K.G Hammar. I prismotiveringen står:

Elisabet Hermodsson har på ett enastående sätt förenat tanke och känsla. Mångfaldigt och kreativt har hon gestaltat sin kristna grundsyn. I en tid då vetenskapsklimatet var frostigt hade hon mod att hävda de mytiskt poetiska språkens grundläggande betydelse för att tolka tillvaron. Hon är konstnär i vidaste mening och har under flera decennier varit en självständig och kritisk röst i samhället.

När C.G. Hammar överräckte motiveringen och prischecken betonade han förmågan hos Elisabet Hermodsson att visa på språkets mångfaldiga karaktär och hennes förmåga att gestalta de utsattas existens. I sitt tacktal betonade Elisabet Hermodsson å sin sida vikten av att kvinnor i ökad utsträckning är med och skapar bilder som påverkar. "Idag är det naturvetenskapen som ensam utformar världsbilden för människan. Tyvärr får den alltmer ställningen som vår tids religion" (UNT 24/8).

Jag ser det som att Elisabet Hermodsson följer en kvinnlig tradition från Emilia Fogelklou, Elin Wägner och Hagar Olsson när det gäller civilisationskritik och feminism. Elin Wägner ville med Väckarklocka (1941) i första hand väcka kvinnorna till medvetande om vårt ansvar att värna om jorden och livet. Hon såg tidigt det hot som det västerländska patriarkaliska systemet utsatte oss för. Både Fogelklou, Wägner, Hagar Olsson och Elisabet Hermodsson råkade också ut för den 50-talsanda som präglades av Hedenius och Tingsten i DN med deras "ideologiernas död" och religionsfientlighet högt på programmet.

Den viktigaste länken mellan Elin Wägner och Hermodsson är kanske ideerna om de ursprungliga moderrättsliga samhällen där människor levde i fredlig harmoni med varandra och jorden. En viktig gemensam inspirationskälla för Fogelklou, Wägner och Hermodsson är mötet med Bachofen och hans klassiska verk Das Mutterrecht. De

gamla mytiska modersreligionerna som för många är oväsentlig fornkunskap fick ny aktualitet för dessa kvinnor i mötet med Bachofen. Elin Wägner brukade presentera sig som "kristen hedning" något som Elisabet Hermodsson också brukade benämna sig då hon under tidigt 60-tal arbetade med sitt tema "Konst som rit", i ett försök att skapa förbindelse mellan de så kallade naturfolkens levande sensuella riter och den kristna kyrkans stela liturgi.

I ett speciellt Elin Wägnernummer i tidskriften Parnass 1994 skriver Hermodsson en artikel om just denna deras gemenskap med Bachofen och de grekiska myterna... "myternas bottnar som blivit själsbottnar...". Här skriver Hermodsson om det brev som Emilia skriver till Elin den 24 mars 1937 om Orestien. Emilia påpekar hur Aiskylos i "Euminiderna" låter guden Apollo föra fram patriarkatets syn att kvinnan inte är mor till barnet som hon bär. "En moder ger ej livet åt det barn som kallas hennes. Nej hon vårdar endast den färskas säd, som blev i henne sådd". Kvinnan är alltså bara "ett skafferi" (Emilias ord) för mannens säd.

Det är denna tidiga patriarkatets uppfattning som styr den västerländska civilisationen i de spår som vi idag ser följderna av och som Elisabet Hermodsson i sitt konstnärliga skapande med fortsatt kraft kämpar emot.

"Varken Elin eller Emilia fick uppleva den dag då den moderna fortplantningsindustrin uppfann 'surrogatmödrar' och 'in vitro fertilisering'; då skulle de ha fått se hur en infernalisk teknik kan manipulera fram ett nära förverkligande av en tusenårig patriarkal dröm om total makt över naturen", skriver Elisabet i sin artikel.

/Inger Björklund

Nästa nummer av Bergsluft

kommer ut i slutet av april tillsammans med handlingar till årsmötet den 15 maj.

Redaktionen tar tacksamt emot artiklar och notiser.

Manusstopp: 1 april